

ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ

Mgr. Ľudovít Pavela

Některé aspekty platnosti rozhodčích doložek v ČR

JUDr. Šárka Zusková

V oblasti rozhodčího řízení působí v České republice v současné době množství subjektů, poskytujících služby související s organizací, projednáváním a rozhodováním sporů v rozhodčím řízení, přičemž právní povaha těchto subjektů je rozdílná a pro třetí osoby ne vždy zcela čitelná. Cílem následujícího příspěvku je upozornit na problematiku možné neplatnosti rozhodčích doložek uzavřených ve prospěch některých arbitrážních institucí v České republice a informovat o aktuálním vývoji v této oblasti.

Právní úprava rozhodčího řízení v České republice je obsažena v zák. č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“). Zákon předvídá v zásadě pouze dvě možnosti řešení majetkových sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by byla jinak dána pravomoc soudu, a to buď rozhodčí řízení před jedním nebo více rozhodci (arbitráž ad hoc) nebo rozhodčí řízení před stálým rozhodčím soudem (institucionální arbitráž). V prvním případě zákon předpokládá, že rozhodčí smlouva obsahuje buď konkrétní určení počtu a osob rozhodců anebo alespoň stanoví způsob, jakým mají být určeny, jakož i určení procesních pravidel, podle kterých má být rozhodčí řízení vedeno. Jinak je tomu v případě institucionální arbitráže, kde je počítáno s tím, že stálé rozhodčí soudy mají pevně danou organizační strukturu a pro výkon své činnosti disponují nezbytným technickým, administrativním a odborným zázemím. Zákon v tomto směru poskytuje stálým rozhodčím soudům, zřízeným na základě zákona, oprávnění vydávat své statuty a řády, které mohou určit způsob jmenování rozhodců a jejich počet, mohou výběr rozhodců vázat na seznam vedený u stálého rozhodčího soudu a mohou určit i způsob řízení a jeho pravidla včetně pravidel o nákladech řízení a odměňování rozhodců.

Stálé rozhodčí soudy mohou být podle § 13 odst. 1 zákona zřízeny pouze na základě zákona. V minulosti se objevily sporné výklady citovaného ustanovení zákona a nebylo zcela zřejmé, zda stálý rozhodčí soud musí být zřízen zvláštním zákonem nebo zda postačí, aby byl rozhodčí soud zřízen v souladu se zákonem, tedy že po svém založení zveřejní v Obchodním věstníku svůj statut (stanovy) a řády a splní případné další podmínky stanovené zákonem. Postupem doby byl přijat jednoznačný výklad, podpořený rozhodnutím Nejvyššího soudu

ČR¹, že stálé rozhodčí soudy ve smyslu § 13 odst. 1 zákona zřízené na základě zákona musejí být zřízeny zvláštním zákonem. V současné době existují v České republice tři stálé rozhodčí soudy, a to:

- a) Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, který je největším stálým rozhodčím soudem v České republice s více jak šedesátiletou historií; jedná se o jediný „universální“ stálý rozhodčí soud, u něž jsou rozhodovány spory v plném rozsahu arbitrability umožněné zákonem, jejichž počet dosáhl v loňském roce téměř třítisícové hranice. Kromě mezinárodních a vnitrostátních majetkových sporů rozhoduje tento soud rovněž spotřebitelské spory, úhradové spory ve zdravotnictví a doménové spory (spory o internetové domény EU, CZ a další doménová jména);
- b) Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha, a.s., který je specializovaným stálým rozhodčím soudem, původně zřízeným pouze pro rozhodování sporů z burzovních obchodů, později byla jeho působnost rozšířena i na rozhodování sporů z obchodů s investičními instrumenty;
- c) Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze, který je rovněž specializovaným rozhodčím soudem, oprávněným projednávat a rozhodovat spory z obchodů uzavřených komoditními burzami v Kladně a Hradci Králové, jakož i z mimoburzovních obchodů v oblasti komodit obchodovatelných na těchto burzách.

V důsledku shora uvedené odlišné interpretace pojmu stálého rozhodčího soudu ovšem vznikla v mezidobí v České republice celá řada soukromých subjektů nabízejících provádění rozhodčích řízení a služeb s tím souvisejících, prezentujících se jako rozhodčí soudy, případně arbitrážní centra. V praxi se pro tyto subjekty vžil z právního hlediska nepřesný název „soukromé rozhodčí soudy“, protože některé z těchto subjektů označení rozhodčí soud pojaly přímo do svého názvu. Tyto subjekty běžně vydávaly své statuty a vlastní řády obsahující procesní pravidla platná pro řízení před nimi vedená, včetně zakotvení své pravomoci vykonávat „appointing authority“, tedy oprávnění jmenovat rozhodce za stranu, která jej sama v řízení nejmenovala, ze seznamu rozhodců vedeného u té které arbitrážní instituce. Ve

---

¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 31 Cdo 260/1998 ze dne 29.3.2000

prospěch těchto subjektů byly v praxi uzavírány rozhodčí doložky, často právě ve spotřebitelských smlouvách uzavíraných v určitých oblastech podnikání, například v rámci poskytování finančních služeb, služeb realitních kanceláří apod., které neobsahovaly konkrétní určení osoby rozhodce nebo rozhodců, ani pravidla rozhodčího řízení, nýbrž pouze odkazovaly na statuty a řády těchto arbitrážních institucí, na jejichž základě delegovaly oprávnění jmenovat rozhodce na tyto arbitrážní instituce. Rozhodčí nálezy vydávané těmito subjekty byly považovány za exekuční tituly a běžně vykonávány.

V souvislosti s činností soukromých rozhodčích soudů vypukla několikaletá neutuchající diskuse odborné veřejnosti týkající se legality existence a fungování těchto subjektů a s tím bezprostředně související otázka platnosti rozhodčích doložek uzavřených ve prospěch soukromých rozhodčích soudů. K jasnosti v této otázce nepřispěla ani kontradiktorní rozhodnutí soudů. Vrchní soud v Olomouci původně dospěl ve svém rozhodnutí² k závěru, že i soukromé subjekty mohou vést seznam rozhodců a vydávat pravidla rozhodčího řízení. Obdobně poté judikoval i Nejvyšší soud České republiky³.

Rozdílně posoudil tuto otázku Vrchní soud v Praze, který ve svém rozhodnutí⁴ dospěl k závěru, že *pokud subjekt, který není stálým rozhodčím soudem, zřízeným na základě zvláštního zákona, jak to předpokládá zákon o rozhodčím řízení ve svém § 13, vykonává takové činnosti, které spadají podle zákona o rozhodčím řízení výlučně do působnosti stálých rozhodčích soudů, jde o úmysl obcházet zákon*. V souvislosti s rozhodčími doložkami uzavíranými ve prospěch těchto soudů Vrchní soud v Praze v citovaném rozhodnutí dále uvedl, že *pokud rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, anebo konkrétní způsob jeho určení, ale jen stanoví, že rozhodce bude určen jednou smluvní stranou ze seznamu rozhodců vedeného právníkou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným ve smyslu § 13 zákona a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných touto právníkou osobou, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná pro obcházení zákona*.

Nejvyšší soud České republiky dne 13.1.2010 rozhodl publikovat uvedené rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Vzhledem k tomu, že i po vydání uvedeného rozhodnutí Vrchního soudu ve Sbírce soudních rozhodnutí vznikaly

---

² Usnesení Vrchního soudu v Olomouci sp. zn. 22 Cm 18/2001

³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 32 Cdo 2282/2008

⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008

pochybnosti o názoru Nejvyššího soudu na tuto otázku, přijal dne 11.5.2011 velký senát Nejvyššího soudu České republiky rozhodnutí 31 Cdo 1945/2010, kterým definitivně překlenul nejednotnost právních názorů na tuto otázku a ve kterém se ztotožnil s právním názorem Vrchního soudu v Praze. Nejvyšší soud v citovaném rozhodnutí uvedl, že *jestliže rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, ale v této souvislosti pouze odkazuje na „rozhodčí řád“ vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 občanského zákoníku pro rozpor se zákonem*. S ohledem na výše citovaný sjednocující právní názor Nejvyššího soudu je tedy nutno uzavřít, že rozhodčí doložky uzavřené ve prospěch soukromých rozhodčích soudů jsou neplatné.

Za této situace vyvstala zcela zásadní otázka týkající se právní povahy a vykonatelnosti rozhodčích nálezů vydaných v řízení provedených na základě takto neplatných rozhodčích doložek. Zákon o rozhodčím řízení poskytuje stranám rozhodčího řízení po vydání rozhodčího nálezu možnost podat k obecnému soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu z důvodů v zákoně taxativně uvedených. Jedním z těchto důvodů je i neplatnost rozhodčí smlouvy (§ 31 písm. b) zákona). Návrh na zrušení rozhodčího nálezu lze podat pouze do tří měsíců od doručení rozhodčího nálezu té straně, která se jeho zrušení domáhá. Jak vyplývá z odůvodnění shora citovaného rozhodnutí velkého senátu Nejvyššího soudu, jsou rozhodčí doložky uzavřené ve prospěch soukromých rozhodčích soudů *neplatné podle § 39 občanského zákoníku pro rozpor se zákonem*, tedy absolutně neplatné.

Mohly být tedy rozhodčí nálezy vydané soukromými rozhodčími soudy na základě neplatných rozhodčích doložek platným exekučním titulem? Odpověď, že nikoliv, je nasnadě, nicméně zdá se, že v praxi zatím převažuje názor, že rozhodčí nálezy vydané soukromými rozhodčími soudy je nutno považovat za exekuční tituly, dokud nebudou soudem zrušeny k návrhu jedné ze stran. Vzhledem k tomuto stavu je nanejvýš nutné upozornit na tuto skutečnost subjekty, kterých se taková situace může dotýkat, pokud v současné době bylo zahájeno, probíhá nebo dokonce již skončilo rozhodčí řízení konané na základě neplatné rozhodčí doložky vydáním rozhodčího nálezu.

Jak vyplývá z odborných právních názorů, které jsou doposud k dispozici⁵, jako možná obrana dotčené strany přichází v úvahu námitka nedostatku pravomoci arbitrážní instituce v důsledku neplatnosti uzavřené rozhodčí doložky, kterou však strana může vznést podle zákona nejpozději při prvním úkonu v řízení, týkajícího se věci samé. Dojde-li přesto k vydání rozhodčího nálezu v důsledku zamítnutí této námítky, pak přichází v úvahu možnost podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu soudem z důvodu neplatnosti rozhodčí doložky, který ovšem musí být podán v zákonné lhůtě 3 měsíců od doručení rozhodčího nálezu straně, která se jeho zrušení domáhá. Podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu soudem však samo o sobě není sto zabránit exekuci, neboť návrh nemá odkladný účinek. Dotčená strana má možnost požádat společně s návrhem na zrušení rozhodčího nálezu soud o odklad vykonatelnosti rozhodčího nálezu, čemuž soud může vyhovět za předpokladu, že výkonem hrozí vzniknout značná újma.

Dojde-li přesto ze strany oprávněné strany k podání návrhu na výkon rozhodnutí, může se povinná strana úspěšně ubránit ještě návrhem na jeho zamítnutí z důvodu, že rozhodčí nález coby exekuční titul nebyl vydán orgánem, který měl k jeho vydání pravomoc, a pokud k nařízení výkonu rozhodnutí přesto došlo, pak odvoláním proti tomuto rozhodnutí z důvodů uvedených v § 268 odst. 1 písm. a) a v § 266 odst. 2 občanského soudního řádu, kdy lze očekávat, že výkon rozhodnutí bude zastaven.

Jinými slovy, povinná strana má poměrně širokou paletu právních prostředků, jak se proti výkonu rozhodčího nálezu úspěšně ubránit. Co však učinit v případech, kdy nález byl již vykonán a následně došlo k jeho zrušení, přestože povinná strana učinila nezbytné procesní úkony směřující k jeho odvrácení? Zde patrně přichází v úvahu již jen žaloba o náhradu škody směřující vůči soukromému rozhodčímu soudu, který i přes neplatnost rozhodčí doložky shledal svoji pravomoc k projednání a rozhodnutí sporu a vydal rozhodčí nález, eventuálně žaloba proti státu, pokud soud, který je povinen před nařízením výkonu rozhodnutí přezkoumat exekuční titul, včetně pravomoci orgánu, který jej vydal, výkon rozhodnutí nařídil, případně výkon rozhodnutí nezastavil.

Závěrem nutno zmínit snahu o řešení výše uvedené problematiky v rámci připravované novely zákona o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, která se snaží, kromě řešení

---

⁵ Srov. Kocina J.: Rozhodčí doložky sjednané ve prospěch „soukromých rozhodčích soudů“, Bulletin advokacie, 2011, č. 7-8, str. 49

dalších otázek souvisejících zejména se spotřebitelskými spory a zvýšením právní ochrany spotřebitele v rozhodčím řízení, odstranit i dosavadní neuspokojivou situaci v souvislosti s rozhodčími doložkami uzavřenými ve prospěch soukromých rozhodčích soudů. Novela by měla definitivně vyjasnit pojem stálého rozhodčího soudu a umožnit stranám sporu sjednat procesní pravidla obsažená v řádu nebo jiném obdobném dokumentu soukromého rozhodčího soudu, podle kterých by bylo možno postupovat za předpokladu, že by byly přiloženy k rozhodčí smlouvě. Za splnění těchto formálních podmínek by tedy bylo možno považovat takto uzavřené rozhodčí doložky uzavřené ve prospěch soukromých rozhodčích soudů za platné.

Podle přechodných ustanovení novely zákona by měla být platnost rozhodčí doložky posuzována podle znění zákona účinného v době uzavření smlouvy. Z důvodové zprávy k návrhu novely vyplývá, že přestože toto pravidlo by platilo i bez jeho výslovného uvedení v zákoně, je v zájmu právní jistoty novelou výslovně deklarováno. Z uvedeného lze tedy vyvodit závěr, že rozhodčí doložky uzavřené ve prospěch soukromých rozhodčích soudů před účinností novely zákona o rozhodčím řízení budou i nadále považovány za neplatné, a to i v případech, kdy rozhodčí řízení bude zahájeno (pokud bude zahájeno) po účinnosti novely, zatímco rozhodčí doložky uzavřené ve prospěch soukromých rozhodčích soudů po účinnosti novely budou za splnění shora uvedených formálních náležitostí považovány za platné.

Nelze než doufat, že připravovaná novela bude přijata v navrhovaném znění a alespoň částečně přispěje ke zvýšení právní jistoty všech dotčených subjektů, zejména těch, kterým má rozhodčí řízení sloužit jako efektivní způsob řešení sporů, tedy účastníků rozhodčího řízení.